

Czynniki rozwoju turystyki przygranicznej na rosyjsko-fińskim pograniczu

Factors underpinning the development of tourism in Russian-Finnish borderland areas

Svetlana V. Stepanova

Karelskie Centrum Naukowe Rosyjskiej Akademii Nauk, Instytut Ekonomii
A. Nevskogo pr., 50, Pietrozawodzk, 185030, Republika Karelii, Rosja
svkorka@mail.ru

Zarys treści. W artykule przedstawiono turystykę przygraniczną jako czynnik rozwoju gospodarek regionalnych i lokalnych. Turystyka transgraniczna jest tu rozumiana jako specyficzna, charakterystyczna dla obszarów przygranicznych transgraniczna mobilność turystyczna ludności sąsiadujących państw w różnych celach. Uzasadnienie znaczenia turystyki przygranicznej w rozwoju społeczno-gospodarczym rosyjsko-fińskiej strefy przygranicznej jest celem niniejszego badania. W pierwszej części artykułu zestawiono prace teoretyczne i empiryczne badaczy rosyjskich i zagranicznych w zakresie badanej problematyki. W drugiej części określono i przedstawiono czynniki mające wpływ na charakter i tempo rozwoju turystyki przygranicznej w rosyjsko-fińskiej strefie przygranicznej, jak również zaznaczono ich rolę w przygranicznej mobilności turystycznej na badanym obszarze. W trzecim rozdziale na podstawie danych empirycznych przedstawiona została ocena oraz zbadana specyfika rozwoju turystyki przygranicznej w rosyjsko-fińskiej strefie przygranicznej. Stwierdzono asymetrię we wpływie transgranicznej mobilności turystycznej na aktywizację gospodarek lokalnych na badanym terenie, zaproponowano środki w zakresie stymulowania turystyki przygranicznej fińskich obywateli na terenie rosyjskiej strefy przygranicznej. W części końcowej wskazano, jak przejawia się znaczenie rozwoju turystyki przygranicznej w rozwoju społeczno-gospodarczym rosyjsko-fińskich obszarów przygranicznych jako całości. Jako model wzorcowy przyjęto rosyjsko-fiński obszar przygraniczny składający się z regionów przygranicznych Rosji (obwód murmański, Republika Karelia, obwód leningradzki) oraz Finlandii (Laponia, Ostrobotnia Północna, Kainuu, Karelia Północna i Południowa, Kymenlaakso). Bazę informacyjną stanowiły dane otwartych źródeł internetowych Finlandii i Rosji oraz obserwacje własne autorki.

Słowa kluczowe: turystyka przygraniczna, obszar przygraniczny, transgraniczna mobilność turystyczna, rosyjsko-fińskie pogranicze, Finlandia, Republika Karelii.

Wstęp

Turystyka może być jednym z najbardziej perspektywicznych i priorytetowych kierunków rozwoju społeczno-gospodarczego obszarów przygranicznych wielu państw. Specyfika położenia ekonomiczno-geograficznego i geopolitycznego obszarów przygranicznych otwiera możliwości rozwoju specyficznego, charakterystycznego wyłącznie dla danych terenów rodzaju turystyki – turystyki przygranicznej. Rosyjsko-fińskie pogranicze jest jednym z przykładów istotnego znaczenia turystyki przygranicznej w rozwoju społeczno-gospodarczym regionu.

Niniejsze opracowanie nawiązuje do najważniejszych tematów w badaniach granicznych tj. mobilności transgranicznej, w tym transgranicznej turystyki zakupowej, analizy wpływu granic na codzienne życie społeczności przygranicznych, a także analizy granic jako znaczników pamięci historycznej, tożsamości lokalnej i dziedzictwa oraz symbolicznych krajobrazów granicznych (Kolosov i Więckowski, 2018).

Rozwój turystyki przygranicznej jest przedmiotem współczesnych opracowań naukowych (Timothy i inni, 2016; Więckowski, 2018; Mayer i inni, 2019). W artykule pod pojęciem turystyki przygranicznej rozumie się transgraniczną mobilność turystyczną ludności regionów przygranicznych Rosji i Finlandii, obejmującą zarówno wyjazdy jednodniowe, jak i kilkudniowe w różnych celach związanych bezpośrednio lub pośrednio z turystyką, takich jak: zakupy, cele kulturalno-poznawcze, ekologiczne (przyrodnicze), wydarzenia, odwiedziny, cele leczniczo-uzdrowiskowe i spędzanie wolnego czasu w innych formach. Podsumowując teoretyczne i praktyczne aspekty zagadnienia transgranicznej mobilności turystycznej (w tym turystyki przygranicznej), można wskazać, na podstawie pracy V.A. Kolosova (2016), następujące podejścia do jej badania:

- *podejście ekonomiczno-geograficzne*: ocena dynamiki, wielkości i kierunków przepływów turystycznych, wyznaczenie granic regionów turystycznych, powiązania funkcjonalne i stosunek między potencjałami obszarów przygranicznych sąsiadujących państw;
- *podejście ekonomiczne*: aspekty ekonomiczne oddziaływania mobilności turystów na rozwój gospodarczy obszarów przygranicznych sąsiadujących krajów;
- *podejście graniczne interdyscyplinarne (border studies)*: kompleksowa analiza zjawiska transgranicznej mobilności turystycznej, w tym zależność od reżimu granicy od czynników instytucjonalnych, politycznych i innych.

Z zakresu transgranicznej mobilności turystycznej najpełniej przeanalizowano turystykę zakupową, co jest związane z globalnością tego zjawiska oraz znacznymi zmianami towarzyszącymi funkcjonowaniu obszarów przygranicznych (Timothy, 2005; Tömöri, 2010; Dascher i Haupt, 2011; Bar-Koefelis i Wiskulski, 2012). M. Więckowski (2010, 2018) podkreśla wpływ granic państwowych na rozwój innych specyficznych rodzajów turystyki charakterystycznych dla obszarów przygranicznych: gastronomicznej, leczniczej (medycznej), różnych form turystyki przyrodniczej (ekologicznej), turystyki wydarzeń oraz tranzytu.

Na uwagę zasługuje badanie Instytutu Geografii Rosyjskiej Akademii Nauk określające barierowość rosyjskich granic na poziomie narodowym – reżym wizowy oraz jego stosowanie – i na poziomie regionalnym oraz lokalnym – charakter rozmieszczenia ludności oraz infrastruktury przygranicznej, w tym gęstość rozmieszczenia przejść granicznych, ich status oraz reżim (Kolosov i inni, 2016). A.Y. Aleksandrova (2017) zaznacza, iż uwarunkowania polityczne wpływają na wybory dokonywane przez turystów (zagranicznych). W rozwoju turystyki międzynarodowej w Federacji Rosyjskiej wyróżnia ona dwie tendencje: zaostrzenie sytuacji w polityce zagranicznej i wprowadzenie sankcji, spadek kursu rubla w stosunku do głównych walut światowych z jednocześnie aktywną kampanią promocyjną i otwieraniem przedstawicielstw Krajowego Biura Turystycznego Rosji „Visit Russia” w szeregu krajów na świecie (Aleksandrova, 2017). M. Więckowski (2018) wskazuje na wpływ granic państwowych oraz zmiany ich funkcji na rozwój przestrzeni turystycznej w strefie przygranicznej.

Badania w zakresie turystyki przygranicznej, jako specyficznej formy turystyki charakterystycznej wyłącznie dla obszarów przygranicznych, jest stosunkowo nowym kierun-

kiem badań w rosyjskiej nauce. Najbardziej szczegółowo problematyka ta została zbadana na rosyjsko-polskim (Anisiewicz i Palmowski, 2014; Bolychev i inni, 2015; Zajceva i inni, 2016; Gumenyuk i inni, 2016; Studzinska i inni, 2018) oraz rosyjsko-chińskim pograniczu (Miroshnichenko i Ponkratova, 2011; Mikhailova, 2015; Chow i Tsui, 2019). W badaniach tych większą uwagę poświęca się analizom ilościowym np. ruchu turystycznego (dynamiki, wielkości i struktury) oraz wydatków finansowych podróży niż analizom jakościowym zmian zachodzących na obszarach przygranicznych. Biorąc pod uwagę duże znaczenie turystyki przygranicznej, ciekawą wydaje się metoda obliczania przygranicznej specjalizacji wymiany turystycznej opracowana przez i N. Mezhevicha i N. Zhuk (2013), która charakteryzuje aktywność turystyczną pomiędzy regionem przygranicznym a krajem ościennym.

Od lat 90. XX w. rośnie liczba rosyjskich i fińskich badań poświęconych problematyce turystyki przygranicznej, w szczególności transgranicznej wymiany turystycznej w rosyjsko-fińskiej strefie przygranicznej (Paasi i Raivo, 1998; Suvilehto i Borg, 2001; Potakhin, 2001; Jakosuo, 2011; Izotov i Laine, 2012; Stepanova, 2014; Lipkina, 2013; Honlanen i inni, 2016; Laine, 2017; Probirskaja, 2017). Większość prac poświęcona jest badaniu przyjazdów turystycznych Rosjan do Finlandii, przeważnie w celach zakupowych (Gurova, 2012; Gurova i Ratilainen, 2015; Makkonen, 2016; Shlapeko i Stepanova, 2018; Studzinska i inni, 2018). Niektóre prace przedstawiają aspekty rozwoju przyjazdowego ruchu turystycznego Finów do rosyjskiego obszaru przygranicznego (*Russian Karelia...*, 1994; Gromov, 2003; *Upravleniye razvitiyem...*, 2008; Björn, 2015; Shikalov, 2016; Stepanova, 2019).

Celem artykułu jest uzasadnienie znaczenia turystyki przygranicznej w rozwoju społeczno-gospodarczym rosyjsko-fińskiej strefy przygranicznej. Za obszar badań przyjęto obszar składający się z trzech regionów Rosji (obwód murmański, Republika Karelii, obwód leningradzki) oraz sześciu regionów Finlandii (Laponia, Ostrobotnia Północna, Kainuu, Karelia Północna i Południowa, Kymenlaakso). Bazę informacyjną stanowiły dane otwartych źródeł internetowych Finlandii i Rosji oraz badania własne.

Turystyka przygraniczna w rozwoju społeczno-gospodarczym obszarów przygranicznych

Oddziaływanie turystyki przygranicznej na rozwój (gospodarczy, społeczno-kulturalny, przestrzenny) obszarów przygranicznych jest wieloaspektowe, przy czym korzyści i zagrożenia dla rozwoju społeczno-gospodarczego tych obszarów mogą być zróżnicowane po obu stronach granicy.

Wśród korzyści transgranicznej mobilności turystycznej wymienia się skuteczne wykorzystanie przez społeczności lokalne renty przygranicznej. Daje ona możliwość dokonywania regularnych zakupów, spędzania wolnego czasu i korzystania z różnych usług w sąsiednim kraju (Kolosov i inni, 2015; Kolosov, 2016; Kolosov i Więckowski, 2018). Największą intensywnością w tym zakresie charakteryzują się obszary, pomiędzy którymi występuje znaczna różnica w poziomie rozwoju gospodarczego (m.in. w poziomie dochodów w przeliczeniu na mieszkańca, różnice strukturalne i instytucjonalne) (Dascher i Haupt, 2011).

Transgraniczna turystyka zakupowa jest postrzegana jako codzienna aktywność poprawiająca poziom i jakość życia mieszkańców obszarów przygranicznych. Wraz z oddaleniem miejsca zamieszkania konsumenta od granicy wartość dokonanych zakupów wzrasta przy jednoczesnym zmniejszeniu częstotliwości podróży (Tömöri, 2010). Zabytki i inne obiekty

turystyczne, ciekawe wydarzenia kulturalne, usługi medyczne są czynnikami przyciągającymi turystów sąsiedniego państwa (Bar-Koefelis i Wiskulski, 2012; Kolosov i Więckowski, 2018; Studzinska i inni, 2018). T. Makkonen (2016) stwierdza, że turystyka zakupowa stanowi część atrakcyjności turystycznej obszaru, dostarcza turystom wrażeń i doświadczeń.

Istotnym efektem rozwoju transgranicznej turystyki zakupowej jest pojawienie się wspólnego języka (przyjęcie stosowania jednego lub dwóch) na obszarach przygranicznych i pojawienie się stałych kontaktów oraz transgranicznych interakcji społecznych (Tömöri, 2010). Ponadto wizyta w kraju o odmiennej kulturze i stylu życia może wnieść nowe nawyki do życia codziennego podróżujących (Studzinska i inni, 2018). V.A. Kolosov (2016) podkreśla, iż na granicach Federacji Rosyjskiej z Unią Europejską powstaje szczególna wspólnota ludzi, których życie codzienne z różnych powodów wiąże się regularnym przekraczaniem granicy.

Czynnikiem mającym pozytywny wpływ na dywersyfikację gospodarki regionu jest aktywizacja lokalnego handlu towarami i usługami, co – z uwzględnieniem efektu multiplikacyjnego – wpływa na wzrost produkcji w szeregu sektorów gospodarki i związanych z nimi usług (rozwój rolnictwa i przemysłu przetwórczego, wzrost liczby stacji benzynowych wraz z infrastrukturą towarzyszącą) (Bar-Koefelis i Wiskulski, 2012; Zajceva i inni, 2016; Shlapenko i Stepanova, 2018). Zwiększenie transgranicznej mobilności turystycznej na obszarach peryferyjnych może wpłynąć na zmianę charakteru pogranicza w strefę kontaktu gospodarek sąsiadujących krajów, lokomotywy integracji i rozwoju gospodarczego (Kolosov, 2016). W ten sposób intensyfikacja ruchu wyjazdowego obywateli rosyjskich stała się impulsem dla rozwoju szeregu przygranicznych miast w Finlandii i w północno-wschodniej Polsce.

Badacze wskazują, iż większość turystów zakupowych z Polski, Estonii, Łotwy oraz Finlandii wjeżdżających do Rosji w celu zakupu paliwa, dociera tylko do najbliższych stacji benzynowych (Anisiewicz i Palmowski, 2014; Kolosov i inni, 2015; Björn, 2015; Zajceva i inni, 2016). Na przykład w mieście Iwangorod liczącym 6 tys. mieszkańców działa sześć stacji benzynowych, koncentrując się w największym stopniu na potrzebach mieszkańców państwa ościennego (Kolosov i inni, 2015). Jednocześnie M. Więckowski (2010) podkreśla rolę i znaczenie transgranicznej mobilności turystycznej jako ważnego czynnika rozwoju obszarów przygranicznych, nawet jeśli pobyt zagranicznego gościa trwa zaledwie kilka godzin.

Oprócz bezpośrednich korzyści ekonomicznych płynących z intensyfikacji mobilności transgranicznej wyróżnia się też efekty pośrednie. Przykładowo, dla karelskiej części rosyjsko-fińskiego pogranicza charakterystyczne jest rozpowszechnianie się modelu indywidualnego budownictwa mieszkaniowego. Zmiana głównej „osi” rozwoju Republiki Karelii z kierunku północ-południe na zachód-wschód otwiera nowe możliwości dla rozwoju peryferii, pozwalając małym miastom regionu znajdującym się przy granicy na złapanie „drugiego oddechu” (Kolosov, 2016).

Jednocześnie wyróżnia się możliwe negatywne skutki i zagrożenia dla terenów przygranicznych, m.in.: utratę zainteresowania mieszkańców państwa ościennego towarami i usługami czy straty firm po obu stronach granicy (Bar-Koefelis i Wiskulski, 2012; Bolychev i inni, 2015; Zajceva i inni, 2016). V.A. Kolosov (2016) podkreśla, że model interakcji transgranicznych opierający się wyłącznie na wykorzystaniu renty przygranicznej jest niestabilny. Przykładowo: sankcje, wahania kursów walut, zaostrzenie stosunków między partnerami może znacznie zmniejszyć lub nawet przerwać możliwości wymiany transgranicznej.

Czynniki rozwoju turystyki przygranicznej

Podsumowanie prac teoretycznych badaczy zagranicznych i rosyjskich oraz własne badania autorki pozwoliły zidentyfikować szereg czynników rozwoju turystyki przygranicznej: polityczny, instytucjonalny, infrastrukturalny, przyrodniczy i kulturowo-historyczny, gospodarczy, społeczno-kulturowy.

Czynniki polityczne i instytucjonalne. Stabilność stosunków między państwami i uproszczenie formalności wizowych przyczyniają się do aktywizacji turystyki przygranicznej. Z kolei zaostrzenie stosunków między państwami partnerskimi, wprowadzenie sankcji, wahania kursu walut mogą znacznie zmniejszyć lub nawet przerwać możliwości wymiany transgranicznej. Wskazuje się, że stopień barierowości zewnętrznych granic lądowych dla przeciętnego obywatela Federacji Rosyjskiej w dużej mierze określają stosunki polityczne z Rosją oraz orientacja geopolityczna sąsiednich państw. Zaostrzenie procedur przekraczania granicy może prowadzić do zaniku nie tylko więzi gospodarczych, lecz również społeczno-kulturalnych, co może spowodować spowolnienie rozwoju obszarów przygranicznych, zwiększyć odpływ ludności, wywołać długotrwałe pogorszenie klimatu społecznego i utratę kapitału społecznego do współpracy przygranicznej (Kolosov i inni, 2016). A.Y. Aleksandrova (2017) wskazuje, że każde uproszczenie formalności wizowych zwiększa potok turystów na danym kierunku o co najmniej 20–30%". Kluczowe znaczenie dla możliwości realizacji transgranicznej mobilności turystycznej mają formalności w zakresie uzyskania dokumentów niezbędnych do przekraczania granic państwowych oraz procedura ich przekraczania.

W pracach badaczy rosyjsko-polskich obszarów przygranicznych podkreśla się wartość systemu małego ruchu granicznego (MRG) pozwalającego bez uzyskania wizy, przy posiadaniu odpowiedniego pozwolenia, wjeżdżać na terytorium ościennego państwa. R. Anisiewicz i T. Palmowski (2014) wskazują, że w okresie 2010–2013 nastąpił dwunastokrotny wzrost liczby rosyjskich turystów zakupowych przyjeżdżających do centrów handlowych Trójmiasta. Przy tym prawie trzykrotnie wzrosła liczba wystawionych faktur *tax-free*, a 1,7 razy wzrosła ich łączna suma. W okresie 07.2012–07.2014 mieszkańcom obwodu kaliningradzkiego wydano około 200 tysięcy kart MRG (Kolosov i Więckowski, 2018). Zatem rozwój MRG wydaje się być istotnym czynnikiem aktywizacji podróży transgranicznych mieszkańców obszarów przygranicznych, zarówno dla podtrzymania lokalnych kontaktów społecznych po obu stronach granicy, jak i w celach społecznych, kulturalnych, rodzinnych i gospodarczych (Pirozhnik, 2015; Zajceva i inni, 2016; Kolosov i Więckowski, 2018). Od 2016 r. mały ruch graniczny między Polską a obwodem kaliningradzkim zawieszono.

Przykład rosyjsko-fińskiej strefy przygranicznej wyraźnie pokazuje wpływ czynnika politycznego oraz czynnika instytucjonalnego na rozwój turystyki przygranicznej. Transformacje społeczno-ekonomiczne Rosji w latach 90. XX w., którym towarzyszyło otwarcie międzynarodowych samochodowych przejść granicznych i uproszczenie reżimu wizowego, odegrały pozytywną rolę w generowaniu przepływów turystycznych z zagranicy oraz w rozwoju przedsiębiorczości prywatnej (Stepanova, 2014). Między innymi w tym okresie przyjazdowy przepływ turystyczny fińskich turystów („nostalgicznych”) na terytorium Republiki Karelii wzrósł do 700 tys. osób rocznie, a w regionie otwarto około 100 prywatnych firm turystycznych (*Russian Karelia...*, 1994; Gromov, 2003; Stepanova, 2019).

Istotnym warunkiem rozwoju turystyki przygranicznej jest uproszczony tryb uzyskania wielokrotnej wizej Schengen dla mieszkańców regionów Rosji graniczących z terytorium Finlandii, którzy mają zameldowanie stałe lub czasowe. Według danych statystycznych dotyczących wydania wiz Schengen, Rosja, pomimo spadku, pozostaje w 2018 r. liderem pod względem liczby wniosków, z których duża ilość przypada na Finlandię. Tylko w 2018 r. fińskie konsulaty przetworzyły około 770 tys. wniosków wizowych, z czego najwięcej pochodziło z Petersburga (*2018 Schengen...*, 2019). Ciekawym fenomenem są wyjazdy Rosjan do fińskich obszarów przygranicznych w celu zapewnienia „dobrej fińskiej historii wizowej” (otrzymania dodatkowych stempli w paszporcie), a tym samym w celu umożliwienia podróży zakupowych do innych krajów strefy Schengen, korzystając z jednodziennych niedrogich wyjazdów autobusowych (Studzinska i inni, 2018). Od 1 października 2019 r. w Federacji Rosyjskiej weszły w życie zmiany wymagań dotyczących dokumentów dołączanych do wniosków wizowych w celu uzyskania wizej Schengen do Finlandii. Konsulat Generalny Finlandii w Petersburgu oraz jego oddziały w Pietrozawodzku i Murmańsku będą się kierowały ogólną praktyką krajów członkowskich UE w zakresie wydawania dokumentów (*Finland abroad*, 2019). Liberalizacja przestrzeni wizowej Rosji (wprowadzenie wiz elektronicznych i wielokrotnych, ustanowienie 72-godzinnego bezwizowego pobytu dla pasażerów rejsów rzecznych oraz inne mechanizmy (*Free visas...*, 2018; *Putin lupasi...*, 2019) wydają się być skutecznymi narzędziami przyczyniającymi się do rozwoju turystyki międzynarodowej na obszarach przygranicznych północno-zachodniej Rosji.

Czynniki infrastrukturalne. Duże znaczenie w transgranicznej infrastrukturze transportowo-logistycznej mają przejścia międzynarodowe przez granicę państwową, zarówno przyczyniające się do rozwoju turystyki przygranicznej (transgranicznej), jak i ograniczające międzynarodowe przepływy turystyczne w przypadku zaostrzenia np. czynnika instytucjonalnego.

Transgraniczny kolejowy ruch turystyczny jest realizowany przez stałe pasażerskie ogólnodostępne przejścia graniczne w miastach Wyborg i Petersburg oraz towarowo-pasażerskie ogólnodostępne przejścia graniczne w obwodzie leningradzkim (Busłowska-Ja-Vainikkala) i w Republice Karelii (Wiartsila-Niirala, Luttia-Vartius) (*Punkty propuska...*, 2019). Czas podróży koleją z Petersburga do Helsinek pociągami Allegro oraz Lew Tołstoj wynosi odpowiednio 3,5 oraz 6 godzin. Zgodnie z danymi *Finnish Border Guard Statistics*

Tabela 1. Samochodowe przejścia graniczne na granicy rosyjsko-fińskiej (według stanu na dzień 9.01.2019)
Crossing points on the Russian-Finnish border (as of 09.01.2019)

Rodzaj przejścia granicznego <i>Type of the border crossing</i>	obwód murmański <i>Murmansk Oblast</i>	Republika Karelii <i>Republic of Karelia</i>	obwód leningradzki <i>Leningrad Oblast</i>
Towarowo-pasażerskie stałe, ogólnodostępne <i>Freight and passenger, permanent, public border crossing</i>	Lotta-Raja-Jooseppi Salla-Salla	Wiartsila-Niirala Luttia-Vartius Suoperä-Kuusamo	Swietogorski-Imatra Brusnicznoje-Nuijamaa Torfianowska-Vaalimaa
Towarowo-pasażerskie dwustronne tymczasowe uproszczone <i>Freight and passenger, bilateral, temporary, simplified procedures</i>	—	Inari-Inari Syväoro-Parikkala	—

Opracowanie własne na podstawie: *Punkty propuska...* (2019).
Author's own elaboration based on Punkty propuska... (2019).

prawie połowa pasażerów pociągu Allegro to Rosjanie (49%, 2015 r.), a jedna trzecia liczby pasażerów (34%) przypada na obywateli Finlandii (Probirskaja, 2017). Funkcjonuje również ogólnodostępne tymczasowe towarowo-pasażerskie przejście graniczne Swietogorsk-Imatra o uproszczonych procedurach przekraczania granicy (*Punkty propuska...*, 2019). Poza tym dostępne są powietrzne: Murmańsk, Pietrozawodsk (Biesowiec) i Petersburg (Pułkowo) oraz morskie przejścia graniczne.

Szczególne znaczenie dla turystyki przygranicznej ma infrastruktura transportowa i przy szlakach transportowych. Obecny poziom rozwoju infrastruktury drogowej Finlandii wraz z aktywnym rozwojem infrastruktury przy drogach w rosyjskiej strefie przygranicznej (miejsca obsługi podróżnych, kawiarnie, tablice informacyjne i inne) tworzą warunki do aktywizacji turystyki przygranicznej.

Poziom rozwoju infrastruktury noclegowej, gastronomicznej, rekreacji i wypoczynku oraz infrastruktury okołoturystycznej odgrywa kluczową rolę w przyciąganiu ruchu turystycznego. W celu zwiększenia przyjazdów Rosjan do miast przygranicznych Finlandii zaczęto otwierać centra handlowe (w tym niedaleko granicy państwowej, np. Laplandia Market w odległości 800 m od przejścia granicznego Brusnicznoje), hotele o różnym poziomie cenowym oraz rozwijać usługi towarzyszące (aktywny wypoczynek, centra spa, parki wodne), udoskonalając kampanię reklamową w języku rosyjskim, publikując treści promocyjno-informacyjne w mediach, sieciach społecznościowych, portalach turystycznych oraz w centrach handlowych Petersburga (Shlapeko i Stepanova, 2018).

Obszary przygraniczne nieposiadające unikalnych zasobów turystycznych stają się szlakami tranzytu w transgranicznym ruchu turystycznym (Zajceva i inni, 2016). I. Pirozhnik (2015) wyróżnia dwa warianty wpływu granicy na rozwój przestrzeni przygranicznej: w przypadku istnienia obiektów turystycznych w pobliżu punktów przekraczania granicy tworzy się przestrzeń rekreacyjna; w przypadku ich braku powstaje przestrzeń tranzytu, dla której charakterystyczne jest istnienie punktów wymiany walut, oddziałów firm ubezpieczeniowych, restauracji, stacji paliw oraz centrów informacji turystycznej. W walce konkurencyjnej o zasoby finansowe turystów decydujące znaczenie ma nie tyle odległość miejscowości od granicy państwa, ile właśnie nasycenie jej punktami sprzedaży towarów i świadczenia usług.

Czynniki ekonomiczne. Zakupy są najbardziej tradycyjną i popularną aktywnością mieszkańców obszarów przygranicznych (Timothy, 2005; Tömöri, 2010; Bar-Koefelis i Wiskulski, 2012), których fenomen jest widoczny tym wyraźniej, im większa jest różnica w poziomie dochodów oraz rozwoju ościennych państw (Dascher i Haupt, 2011). D. J. Timothy (2005) sformułował warunki rozwoju przygranicznej turystyki zakupowej:

- różnice gospodarcze, społeczne i kulturowe;
- wiedza turystów o tym, co można znaleźć i nabyć po drugiej stronie granicy;
- czynniki zachęcające kupującego do dokonania zakupów (np. korzystny kurs walut lub mobilność personalna);
- przenikalność granicy, umożliwiająca jej względnie łatwe przekraczanie.

O. Gurova i S. Ratilajnen (2015) wskazują na znaczne zmiany w odbiorze Rosjan („turyistów ze Wschodu”) przez fińskie społeczeństwo – od „mrówek” zagrażających wewnętrznemu porządkowi społecznemu na początku lat 90. XX w. do rosyjskich turystów jako konsumentów i potencjalnych klientów. Obecnie Finlandia jest jednym z najpopularniejszych kierunków wyjazdów na zakupy dla mieszkańców regionów przygranicznych północ-

nego zachodu Rosji. Zgodnie z danymi fińskiej agencji analitycznej TAK Oy podstawowym celem przyjazdu obywateli Rosji do miast Lappeenranta oraz Imatra (79%) są właśnie zakupy. Łącznie w 2018 r. w regionie Karelia Południowa Rosjanie wydali około 346 mln euro (pozostali obcokrajowcy łącznie – około 15 mln euro). Preferencje rosyjskich kupujących się nie zmieniają: Rosjanie robią zakupy w centrach handlowych (Prisma, Citymarket), gdzie dostępny jest szeroki asortyment towarów i zapewniona obsługa w języku rosyjskim (*Rossijane za 2017...*, 2019). Szczególnie duże znaczenie ma system *tax free* (od dnia 05.01.2017 r. zwrot podatku jest realizowany w pociągach Allegro i Lew Tołstoj), kultura obsługi oraz cechy infrastrukturalne handlu. Dużą rolę odgrywają sklepy wolnocłowe *Duty Free* (ogólnodostępne przejście samochodowe Torfianowka, Brusnicznoje, Wiartsila, na Dworcu Fińskim dla pasażerów pociągu Allegro, na lotniskach oraz na promach) (Gurova, 2012; Shlapeko i Stepanova, 2018).

Znaczenie czynnika ekonomicznego było wyraźnie widoczne w grudniu 2014 r., kiedy wprowadzenie sankcji przeciwko Rosji oraz wzrost kursu euro negatywnie wpłynęły na wielkość ruchu turystycznego Rosjan w Finlandii. Doszło do gwałtownego spadku sprzedaży bezcłowej w przygranicznych miastach Finlandii (o ponad 70%). Największy spadek sprzedaży odnotowano w miastach: Joensuu, Imatra, Kotka, Kouvola, Kajaani, Lahti oraz Kuopio (Shlapeko i Stepanova, 2018). Spadek eksportu produktów spożywczych po wprowadzeniu przez Rosję kontr sankcji wyniósł 25% (*Uchastniki „Baltijskiego dialoga”...*, 2015).

Czynniki społeczno-kulturalne. Rozwój stosunków międzypaństwowych w ostatnich dziesięcioleciach pokazał zwiększenie roli dyplomacji społecznej. Dyplomacja społeczna umacnia współpracę społeczno-kulturalną, dobrosąsiedztwo oraz atmosferę bezpieczeństwa, służy za narzędzie „miękkiej siły” zwiększające atrakcyjność regionu i kraju, w tym jego języka i kultury. W przypadku rosyjsko-fińskich obszarów przygranicznych podstawowymi źródłami wyobrażeń mieszkańców terenów przygranicznych o sobie nawzajem są: kontakt z krewnymi i przyjaciółmi mieszkającymi na terenie sąsiedniego kraju bądź często odwiedzającymi ten kraj, media, zasoby internetowe oraz sieci społecznościowe, jak również osobiste doświadczenia z wizyt w kraju ościennym (Milyukova i inni, 2017). Współpraca pomiędzy organizacjami niekomercyjnymi z różnych stron granicy państwowej w warunkach zaostrzenia stosunków politycznych może być narzędziem budowania pozytywnych relacji między ludźmi, instytucjami, miastami i regionami, poza „wielką polityką”.

Znaczącymi czynnikami rozwoju turystyki w rosyjsko-fińskiej strefie przygranicznej jest poczucie bezpieczeństwa turystów oraz możliwości komunikacji. Personel pociągu międzynarodowego Allegro składa się z takiej samej liczby obywateli rosyjskich i fińskich, co ułatwia możliwości komunikacji dla mieszkańców sąsiednich państw (Probirskaja, 2017). Wśród działań podejmowanych przez fińskich przedsiębiorców w celu zwiększenia napływu obywateli rosyjskich dosyć istotne miejsce zajmuje używanie języka rosyjskiego, np. stosowanie rosyjskich napisów, obsługa turystów, wydawanie publikacji informacyjno-turystycznych, opracowanie i funkcjonowanie stron internetowych w języku rosyjskim (Shlapeko i Stepanova, 2018).

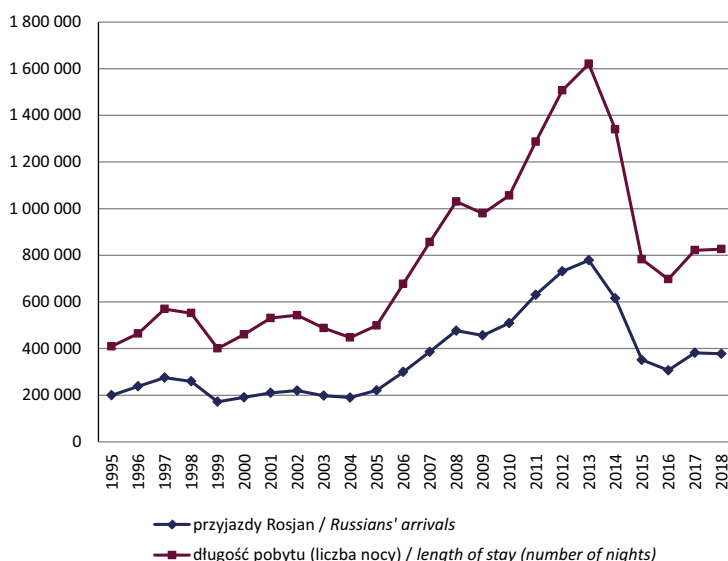
Poza tym strona fińska udoskonala kampanie reklamowe z uwzględnieniem potrzeb rosyjskich turystów np. podstawowymi narzędziami w ramach programu promocji miast Lappeenranta oraz Imatra stały się publikacje reklamowo-informacyjne w mediach, sieciach społecznościowych, na portalach turystycznych i w centrach handlowych Petersburga (Shlapeko i Stepanova, 2018). Z kolei sklepy w Helsinkach oraz w przygranicznych

miejscowościach demonstrują gotowość przyjmowania i życzliwość wobec rosyjskich turystów. Czynniki przyrodnicze i historyczno-kulturowe, kształtujące atrakcyjność turystyczną terenu, nie zostały przeanalizowane.

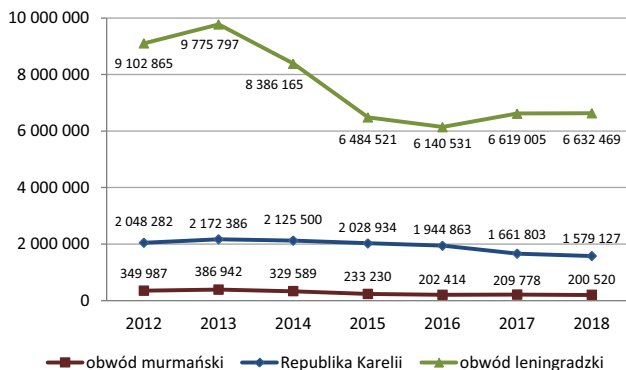
Turystyka przygraniczna na rosyjsko-fińskich obszarach przygranicznych

W ciągu ostatnich dwudziestu pięciu lat (1995–2018) obserwuje się stały wzrostowy trend wyjazdowego ruchu turystycznego do Finlandii (w 2018 r. ponad 3,2 mln osób) z obniżeniami wskaźnika w poszczególnych latach. W latach 1994–2014 obserwuje się znaczną przewagę tempa wzrostu napływu Rosjan do Finlandii w porównaniu do tempa wzrostu napływu turystów z zagranicy ogółem (3,07 razy i 1,5 razy odpowiednio). Od 2014 r. pod wpływem czynników politycznych, instytucjonalnych i ekonomicznych obserwuje się gwałtowny spadek liczby rosyjskich turystów i – odpowiednio – liczby spędzonych przez nich w sąsiednim państwie nocy (ryc. 1).

Co roku rosyjsko-fińską granicę państwową przekracza średnio około 9,2 mln osób (2012–2018, ryc. 2). Najbardziej obciążone są samochodowe przejścia graniczne w obwodzie leningradzkim obsługujące średnio 73,92% ogólnego ruchu, co odpowiada 6,6 mln osób (2012–2018). Jest to spowodowane bliskością Petersburga, którego liczba mieszkańców jest porównywalna z liczbą mieszkańców Finlandii. Główna część ruchu przypada na samochodowe przejścia graniczne Brusnicznoje-Nuijamaa oraz Torfianowska-Vaali-maa, obsługujące rocznie średnio ponad 2,5 mln pasażerów. Piąta część ruchu przez rosyjsko-fińską granicę przypada na odcinek karelski (mediana 18,38%, 2 mln osób), z których

Ryc. 1. Przyjazdy obywateli rosyjskich do Finlandii w latach 1995–2018 r.
Dynamics of visit tourism to Finland by Russian citizens, 1995–2018
 Opracowanie własne na podstawie *Visit Finland* (2019).
 Author's own elaboration based on *Visit Finland* (2019).

Ryc. 2. Dynamika liczby przekroczeń granicy fińsko-rosyjskiej według regionów przygranicznych Rosji
Changes in numbers of person-crossings of the Finnish-Russian border by border region of Russia
 Opracowanie własne na podstawie *The Border Guard...* (2019).
 Author's own elaboration based on *The Border Guard...* (2019).

74,5% (1,5 mln) pasażerów obsługuje samochodowe przejście graniczne Wiartsila-Niirala. Obwód murmański obsługuje około 2,54% łącznego ruchu transgranicznego przez rosyjsko-fińską granicę państwową (*The Border Guard...*, 2019).

W większości wschodnich obszarów Finlandii graniczących z Rosją turyści rosyjscy stanowią dużą część ruchu turystycznego: około 80% (Karelia Południowa z centrum w mieście Lappeenranta), prawie 50% (Sawonia Południowa, miasto Mikkeli), powyżej 40% (Kymenlaakso, miasto Kouvola) i ponad 30% (Karelia Północna, m. Joensuu i Kainuu, m. Kainuu). Jednocześnie Karelia Południowa znajduje się w trójce liderów pod względem wielkości zagranicznego ruchu turystycznego w kraju.

Współcześnie, gdy zakupy transgraniczne są jedną z popularnych praktyk konsumpcyjnych mieszkańców obszarów przygranicznych, rosyjscy przedsiębiorcy kupujący towary w celach handlowych wraz z turystami zakupowymi przyczyniają się do rozwoju gospodarczego terenów przygranicznych Finlandii. Według A. Käyhty (1999) dzięki rosyjskim turystom prowincjonalne miasto Lappeenranta zmieniło się w nowoczesne centrum handlowe. Na przykład w 2013 r. z 2 mln turystów odwiedzających Lappeenrantę, przy populacji miasta wynoszącej 75 tys., 1,8 mln osób stanowili rosyjscy obywatele, którzy łącznie wydali około 300 mln euro (Shlapeko i Stepanova, 2018). Badania wskazują, że rosyjscy turyści zakupowi zazwyczaj odwiedzają w Finlandii miasta przygraniczne, rzadko podróżując do innych części ościennego państwa. Często podróże odbywają się wyłącznie do głównych supermarketów lub centrów handlowych na przedmieściach bądź na granicy. Część Rosjan wyjeżdża też w okresie zniżek i promocji w celu zakupu drogich towarów lub nabycia towarów codziennego użytku (Studzinska i inni, 2018). W porównaniu z pogłębionymi i wieloaspektowymi badaniami fińskiego pogranicza, przyjazdowy ruch turystyczny fińskich obywateli na terytorium rosyjskiej strefy przygranicznej praktycznie nie został zbadany, a istniejące prace mają charakter fragmentaryczny. Wyjazdy zakupowe Finów do rosyjskich obszarów przygranicznych są znacznie bardziej ograniczone pod względem czasowym oraz pod względem wydatków. I. Björn (2015) podkreśla, że zwykłe podróże Finów Północnej Karelii do Republiki Karelii po paliwo trwają zaledwie kilka godzin, przy czym trzech z czterech fińskich obywateli odwiedza wyłącznie miejscowość Wiartsila

(około 6 km od przejścia granicznego). W 2019 r. wśród Finów wzrosła popularność rejsów z miasta Lappeenranta do miasta Wyborg Kanałem Saimiańskim (szczyt odnotowano około dziesięciu lat temu), co było spowodowane postrzeganiem tego miasta przez Finów jako małego Tallina (*Viipurin suosio...*, 2019). Należy podkreślić, że miasto Wyborg, które fińscy turyści uważali za swoje również po wojnie, było jednym z centrów rozwoju turystyki sentymentalnej Finów (Shikalov, 2016).

Uwzględniając znaczenie turystyki przygranicznej w rozwoju społeczno-gospodarczym terenu oraz biorąc pod uwagę zespół działań realizowanych przez stronę fińską w zakresie stymulowania przyjazdów rosyjskich turystów zakupowych na tereny przygraniczne Finlandii oraz do kraju w ogóle, można sformułować szereg zaleceń dla regionów przygranicznych Rosji w celu stymulowania przyjazdów fińskich obywateli i aktywizacji lokalnych gospodarek rosyjskiego pogranicza (Stepanova, 2014; Shlapeko i Stepanova, 2018):

- rozwój infrastruktury transportowej oraz turystyczno-rekreacyjnej, która pozwala w pełni zaspokoić potrzeby turystów;
- realizacja działań mających na celu zmniejszenie bariery językowej: obsługa fińskich obywateli w ich języku ojczystym, tłumaczenie stron internetowych firm na język fiński;
- identyfikacja i promocja na międzynarodowym rynku usług i produktów turystycznych regionu przygranicznego;
- utworzenie i promocja transgranicznych tras turystycznych.

Podsumowanie i wnioski

Badanie fińsko-rosyjskich obszarów przygranicznych wykazało duże znaczenie turystyki dla rozwoju społeczno-gospodarczego pogranicza. To potwierdza wcześniejsze wnioski z badań innych obszarów przygranicznych: granice są ważnym zasobem, a interakcje transgraniczne mogą stymulować rozwój regionalny i lokalny, często na bazie turystyki, w tym turystyki zakupowej (Kolosov i Więckowski, 2018).

W artykule, na podstawie prac teoretycznych rosyjskich i zagranicznych badaczy oraz badań własnych, zidentyfikowane i przedstawione zostały: polityczne, instytucjonalne, infrastrukturalne, gospodarcze i społeczno-kulturowe czynniki rozwoju turystyki przygranicznej w rosyjsko-fińskich obszarach przygranicznych. Przykład rosyjsko-fińskiego pogranicza pokazuje wysoki stopień wpływu granic państwowych na rozwój turystyki przygranicznej, co potwierdzają wcześniejsze wnioski M. Więckowskiego (2018) dotyczące polskich obszarów przygranicznych. Budowanie dialogu politycznego, gospodarczego i kulturalnego w latach 90. XX w., któremu towarzyszyło wzmocnienie roli granicy jako strefy kontaktu, przyczyniło się do powstania turystyki przygranicznej i jej aktywizacji w późniejszym okresie. Z kolei zaostrenie czynnika instytucjonalnego i stosunków politycznych między państwami znacznie zmniejsza transgraniczną mobilność turystyczną. Badanie pozwoliło zidentyfikować hamujące działanie czynnika infrastrukturalnego na rozwój turystyki przygranicznej na odcinkach Finlandia – obwód murmański oraz Finlandia – Republika Karelii, przy stosunkowo równym stopniu wpływu pozostałych czynników na rozwój tego rodzaju turystyki dla wszystkich odcinków rosyjsko-fińskiego pogranicza. Również badanie rozwoju turystyki na rosyjsko-fińskich obszarach przygranicznych potwierdza wcześniejsze wnio-

ski I. I. Pirozhnika (2015) o rozwoju przestrzeni przygranicznej w zależności od dostępności obiektów turystycznych i pełnienia przez terytorium funkcji tranzytowych.

Znaczenie turystyki przygranicznej w rozwoju społeczno-gospodarczym obszarów przygranicznych przejawia się w:

1. aktywizacji handlu towarami i usługami, co może mieć pozytywny wpływ na wzrost produkcji określonych towarów i usług;
2. wykorzystaniu renty przygranicznej przez mieszkańców sąsiadujących krajów;
3. rozwoju infrastruktury transportowo-logistycznej, przydrożnej, turystycznej i innej;
4. odtworzeniu, zachowaniu i popularyzacji tradycyjnej kultury lokalnej i tradycji;
5. kształtowaniu klimatu dobrosąsiedztwa i korzystnego wizerunku ościennego państwa.

Podsumowując należy wskazać, że szczególne znaczenie w rozwoju turystyki przygranicznej Rosjan w sąsiedniej Finlandii ma dostępność transportowa i cenowa, szerokie możliwości spędzania wolnego czasu, możliwość uzyskania wielokrotnej wizy Schengen i wygoda obsługi międzynarodowych przejść granicznych. W rozwoju ruchu turystycznego fińskich obywateli na rosyjskich obszarach przygranicznych również istotna jest dostępność transportowa i cenowa, a także atrakcje wynikające z odmienności kulturowej regionu (m.in. festiwale muzyczne, spektakle itp.).

Artykuł przygotowano w ramach realizacji zadania państwowego AAAA-A19-119010990088-8 z dnia 19.01.2019 „Metodologia systemowego badania i zarządzania rozwojem przestrzeni gospodarczej i społeczno-kulturowej strefy północnej i przygranicznej Rosji w kontekście bezpieczeństwa narodowego”.

Piśmiennictwo

- 2018 Schengen Visa statistics by third country, 2019, <https://statistics.schengenvisainfo.com/2018-schengen-visa-statistics-third-country/> (04.09.2019).
- Alexandrova A.Y., 2017, *Geografiya turistskih potokov v Rossijskoj Federacii: statistika, trendy, Problemy. Nauka. Innovacii. Tekhnologii*, 1, s. 95–108.
- Anisiewicz R., Palmowski T., 2014, *Small border traffic and cross-border tourism between Poland and the Kaliningrad oblast of the Russian Federation*, *Quaestiones Geographicae*, 33, 2, s. 79–86.
- Bar-Kořelis D., Wiskulski T., 2012, *Cross-border shopping at Polish borders. Tri-city and the Russian tourists*, *GeoJournal of Tourism and Geosites*, 9, 1, s. 43–51.
- Björn I., 2015, *Pogranichnaya provintsiya: osnovnyye cherty razvitiya Severnoy Karelii posle Vtoroy Mirovoy vojny*, *Studia Humanitatis Borealis*, 5, 2, s. 4–16.
- Bolychev O., Gumenyuk I., Kuznetsova T., 2015, *Local border traffic and the development of retail trade in the Kaliningrad region and Polish borderlands*, *Baltic Region*, 26, 4, s. 135–149.
- Chow C.K.W., Tsui W.H.K., 2019, *Cross-border tourism: Case study of inbound Russian visitor arrivals to China*, *International Journal of Tourism Research*, 21, 5, s. 693–711.
- Dascher K., Haupt A., 2011, *The political economy of regional integration projects at borders where poor and rich meet: The role of cross-border shopping and community sorting*, *Journal of Urban Economics*, 69, s. 148–166.

- Finland abroad*, 2019, https://finlandabroad.fi/web/rus/aktualno/-/asset_publisher/TV8iYvdcF3tq/content/suomen-viisumihakemusten-liitteisiin-muutoksia-venajalla-syyskuusta-alkaen/35732 (17.07.2019).
- Free visas introduced for certain kinds of travel to Russia*, Yle. Uutiset. 04.09.2018, <https://yle.fi/aihe/termi/freebase/m01d0n9/viipuri> (18.09.2019).
- Gromov V.V., 2003, *Vozdeystviye turizma na razvitiye regiona*, Scandinavia, Petrozavodsk.
- Gumenyuk I., Kuznetsova T., Osmolovskaya L., 2016, *Local border traffic as an efficient tool for developing cross-border cooperation*, Baltic Region, 1, s. 97–117.
- Gurova O., Ratilajnen S., 2015, “*Turist s Vostoka*”: ocherk o vospriyatii rossijskogo po-trebitelya fin-skoy pressoj, Ekonomicheskaya sociologiya, 16, 3, s. 26–45.
- Gurova O.Yu., 2012, *Pochemu peterburzhczy otpravlyayutsya za pokupkami v Finlyandiyu? Is-sledovanie transgranichnogo shoppinga*, Ekonomicheskaya sociologiya, 13, 1, s. 18–37.
- Izotov A., Laine J., 2012, *Constructing (Un) familiarity: Role of tourism in identity and region building at the Finnish-Russian border*, European Planning Studies, 21, 1, s. 1–19.
- Jakosuo K., 2011, *Russia and the Russian tourist in Finnish tourism strategies – the case of the Karelian Region*, Procedia Social and Behavioral Sciences, 24, s. 1003–1013.
- Käyhty A., 1999, *The Russians are Coming – and Lappeenranta Rubs Its Hands*, Helsingin Sanomat, 20 December, <http://www2.hs.fi/english/archive/thisweek/51141999.html> (03.05.2017).
- Kolosov V., Więckowski M., 2018, *Border changes in Central and Eastern Europe: An introduction*, Geographia Polonica, 91, 1, s. 5–16.
- Kolosov V., 2016, *Transgranichnaya regionalizaciya i frontal'erskie migracii: Evropejskij opyt dlya Rossii?*, Regional'nye Issledovaniya, 53, 3, s. 83–93.
- Kolosov V., Zotova M.V., Sebencov A.V., 2016, *Bar'ernaya funkciya rossijskikh granic*, Izvestiya RAN. Seriya geograficheskaya, 5, s. 8–20.
- Kolosov V., Klemeshev A.P., Zotova M.V., Sebentsov A.V., 2015, *Russia-European Union borderlands: transboundary gradients, interactions and current challenges*, International Journal of Economics and Financial Issues, 5, s. 5–12.
- Laine J., 2017, *Finnish-Russian border mobility and tourism: Localism overruled by geopolitics*, [w:] D. Hall (red.), *Tourism and geopolitics: Issues and concepts from Central and Eastern Europe*, CABI, Wallingford, s. 178–190.
- Lipkina O., 2013, *Motives for Russian Second Home Ownership in Finland*, Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism, 13, 4, s. 299–316.
- Makkonen T., 2016, *Cross-border shopping and tourism destination marketing: the case of Southern Jutland, Denmark*, Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism, 16, Supp. 1, s. 36–50.
- Mayer M., Zbaraszewski W., Pieńkowski D., Gach G., Gernert J., 2019, *Cross-Border Tourism in Protected Areas. Potentials, Pitfalls and Perspectives*, Springer.
- Mezhevich N., Zhuk N., 2013, *Cross-border specialization of interregional interaction: applying new assessment methods*, Baltic Region, 15, 1, s. 38–52.
- Mikhailova E.V., 2015, *Border tourism on the Russian-Chinese border*, Journal of Siberian Federal University, Humanities and Social Sciences, 8, 3, s. 437–451.
- Milyukova I.A., Terent'ev K.Y., Takala I.R., Kuleshova A.V., Lapshin A.A., 2017, *Finlyandiya glazami zhitelej Respubliki Kareliya: sociologicheskij opros. Al'manah severoevropejskikh i baltijskikh issledovanij*, 2, <http://nbsr.petsu.ru/journal/article.php?id=745> (04.06.2019).
- Miroshnichenko O.V., Ponkratova L.A., 2011, *Mezhdunarodnye turistskie migracii kak faktor integracionnyh processov mezhdur regionami Rossii i Kitaya*, Upravlenie ekonomicheskimi sistemami: elektronnyj nauchnyj zhurnal, 32, s. 1–42.

- Paasi A., Raivo P.J., 1998, *Boundaries as barriers and promoters constructing the tourist landscapes of Finnish Karelia*, *Visions in Leisure and Business*, 17, 3, s. 30–45.
- Pirozhnik I.I., 2015, *Turistskie migracii v transgranichnom regione kak faktor aktivizacii ekonomicheskogo sotrudnichestva (na primere belorussko-pol'skogo pogranich'ya)*, *Problemy bezopasnosti rossijskogo obshchestva*, 2, s. 141–150.
- Potakhin S.B., 2001, *Retrospektivnyy analiz razvitiya turizma v Severnom i Severo-Zapadnom Priladozhye. Kompleksnyye geograficheskiye issledovaniya prirodookhrannykh territoriy Respubliki Kareliya*, KSPU, Petrozavodsk: KSPU.
- Probirskaja S., 2017, "Does anybody here speak Finnish?" *Linguistic first aid and emerging translational spaces on the Finnish-Russian Allegro train*, *Translation Studies*, 10, 3, s. 231–246.
- Punkty propuska cherez gosudarstvennyu granicu Rossijskoj Federacii. Ministerstvo transporta Rossijskoj Federacii*, 2019, <https://www.mintrans.ru/activities/168> (02.09.2019).
- Putin lupasi ilmaisen sähköisen viisumin Venäjälle – reilun viikon viisumi netistä neljässä päivässä?*, *Yle uutiset*, 22.08.2019, <https://yle.fi/uutiset/3-10932683> (18.09.2019).
- Rossiyan za 2017 god potratili v prigranichnoj Finlyandii pochti 23 mlrd rublej*, 2019, <https://www.fontanka.ru/2018/06/21/050/> (04.09.2019).
- Russian Karelia in search of a new role*, 1994, University of Joensuu, Karelian Institute, Joensuu, s. 33–40.
- Shikalov Y.G., 2016, *Istoriya v formirovanii regional'noj identichnosti zhitel'ej g. Vyborga v sovetskij i postsovetskij periody*, *Uchenye zapiski Petrozavodskogo gosudartsvennogo universiteta*, 158, 5, s. 13–20.
- Shlapeko E.A., Stepanova, S.V., 2018, *Trends in the development of cross-border trade in the Russian-Finnish borderlands*, *Baltic Region*, 4, s. 103–117.
- Stepanova S.V., 2019, *The Northern Ladoga region as a prospective tourist destination in the Russian-Finnish borderland: historical, cultural, ecological and economic aspects*, *Geographia Polonica*, 92, 4.
- Stepanova S.V., 2014, *Cross-border tourism in the Russian Northwest: general trends and features of development*, *Baltic Region*, 21, 3, s. 109–121.
- Studzinska D., Sivkoz A., Domaniewski S., 2018, *Russian cross-border shopping tourists in the Finnish and Polish borderland*, *Norsk Geografisk Tidsskrift*, 72, 2, s. 115–126.
- Suvilehto K., Borg P., 2001, *Russian tourists visiting Finland*, *Annals of Tourism Research*, 28, 2, s. 500–503.
- The Border Guard in Figures*, 2019, The Finnish Border Guide.
- Timothy D.J., 2005, *Shopping tourism, retailing and leisure*, Channel View, Bristol, s. 17–176.
- Timothy D.J., Saarinen J., Viken A., 2016, *Editorial: tourism issues and international borders in the Nordic region*, *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 16, 1, s. 1–13.
- Tömöri M., 2010, *Investigating shopping tourism along the borders of Hungary – a theoretical perspective*, *GeoJournal of Tourism and Geosites*, 6, 2, s. 202–210.
- Uchastniki "Baltiyskogo dialoga": Obshchenie grazhdanskogo obshchestva i ekspertov ne dolzhno zaviset' ot politicheskoy kon'yunktury*, 05.11.2015, <https://gorchakovfund.ru/news/view/uchastniki-baltiyskogo-dialoga-obshchenie-grazhdanskogo-obshchestva-i-ekspertov-ne-dolzhno-zaviset-o/> (04.09.2019).
- Upravleniye razvitiyem turizma v regione. Opyt realizatsii strategii Respubliki Kareliya*, 2008, Karelskij naucznyj centr RAN, Petrozavodsk, s. 13–41.
- Viipurin suosio räjähti heinäkuun risteilyt myyty loppuun*, *Ule uutiset*, 09.07.2019, <https://yle.fi/uutiset/3-10868510> (04.09.2019).

- Visit Finland, 2019, Statistics Service Rudolf, <http://visitfinland.stat.fi/PXWeb/pxweb/en/VisitFinland/> (20.07.2019).
- Więckowski M., 2010, *Tourism development in the borderland of Poland*, *Geographia Polonica*, 83, 2, s. 67–81.
- Więckowski M., 2018, *From Periphery and the Doubled National Trails to the Cross-Border Thematic Trails: New Cross-Border Tourism in Poland*, [w:] D.K. Müller i M. Więckowski (red.), *Tourism in Transitions. Geographies of Tourism and Global Change*, s. 173–186.
- Zajceva N.A., Korneevec V.S., Kropinova E.G., Kuznecova T.Y., Semenova A.V., 2016, *Vliyanie prigranichnykh peredvizhenij i obmenov na diversifikaciyu ekonomiki regionov transgranichnogo sotrudnichestva (na primere rossijsko-pol'skogo prigranich'ya)*, *Regional'nye Issledovaniya*, 53, 3, s. 94–101.

Summary

In line with the observation that tourism is becoming a key element of economic development in border regions, the author describes an approach to a specific form characteristic of border regions alone, i.e. cross-border tourism and its role as a factor in the development of regional and local economies. Cross-border tourism gains presentation here in relation to the mobility of tourists (with differing purposes) between neighbouring border regions of the Russian Federation and Finland, with no account taken, however, of the development and functioning of the tourist system overall. The aim has thus been to seek to substantiate the importance of the development of cross-border tourism in the socio-economic development of the Russian-Finnish borderland. In its several parts, this article focuses first on theoretical and practical developments of Russian and foreign academic thinking as regards the development of cross-border tourism. A second part then reveals (and looks for structure among) factors influencing the nature and dynamics of cross-border tourism development in the Russian-Finnish borderland. The role of these factors in the phenomenon's development is identified. Empirical data are then used in a third part identifying features and general trends, with the stimulation of cross-border tourism considered a direction of importance in the development of border regions either side of the state border under study. Given the positive effect of cross-border trade on the development of Finnish border regions, it would seem crucial that Finnish tourists should be attracted to the Russian border area. Finally, the significance of the development of cross-border tourism in the Russian-Finnish borderland is deliberated, where the area in question is taken to encompass Murmansk Oblast, the Republic of Karelia and Leningrad Oblast in Russia, as well as Finnish Lapland, Northern Ostrobothnia, Kainuu, North Karelia, South Karelia and Kymenlaakso. Median indices are calculated. The outcomes of the research are regarded as of both academic and practical significance to the development of cross-border tourism, seen academically and from the point of view of both regional and municipal authorities and representatives of the tourist industry.